

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ “СВ. КЛ. ОХРИДСКИ”
ФАКУЛТЕТ “НАУКИ ЗА ОБРАЗОВАНИЕТО И ИЗКУСТВОТА”
КАТЕДРА “ПРЕДУЧИЛИЩНА И МЕДИЙНА ПЕДАГОГИКА”**

Василена Николаева Вутова

**СЪЗДАВАНЕ НА ИНТЕРЕС КЪМ КНИГАТА ЧРЕЗ ИНТЕРАКТИВНО
ПРЕСЪЗДАВАНЕ НА ХУДОЖЕСТВЕН ТЕКСТ (В ПРЕДУЧИЛИЩНА
ВЪЗРАСТ 5-7г.)**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд

за присъждане на образователна и научна степен

доктор

област на висше образование **1. Педагогически науки**

професионално направление **1.2 Педагогика (предучилищна педагогика)**

научна специалност:

Научен ръководител:

Проф. дн Лучия Ангелова

Научно жури:

Проф. дн Лаура Димитрова

Проф. дпн Елка Янакиева

Проф. дн Лучия Ангелова

Проф. дн Мариана Гърмидолова

Проф. дпн Маргарита Терзиева

София

2020 г.

Дисертационният труд е представен, обсъден и гласуван за допускане до защита на заседание на катедра „Предучилищна и медийна педагогика“ на Факултета по науките за образованието и изкуствата на Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Авторът е докторант редовна форма на обучение във Факултета по науките за образованието и изкуствата на Софийски университет “Св. Климент Охридски“.

Дисертационният труд е от 205 стандартни машинописни страници. Състои се от увод, 4 глави, заключение и литература, която включва 106 заглавия без използваните интернет ресурси. Списъкът от публикации на автора по темата на дисертацията включва 3 статии от участия в конференции.

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на открито заседание на научното жури на 28.09.2020г.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ПРОБЛЕМАТИКАТА.....	4
<i>Актуалност на проблема за интереса на децата от предучилищна възраст към книгата и идея за изследване.....</i>	<i>4</i>
<i>Цел и задачи на изследването в дисертационния труд.....</i>	<i>5</i>
<i>Хипотеза и теза на изследването.....</i>	<i>5</i>
<i>Характеристика на обекта и предмета на изследване.....</i>	<i>6</i>
<i>Изследователски подходи, методи и похвати.....</i>	<i>6</i>
II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	7
ГЛАВА 1. ТЕОРЕТИЧНА ПОСТАНОВКА НА ПРОБЛЕМА.....	7
ГЛАВА 2. МЕТОДОЛОГИЯ НА ЕМПИРИЧНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ	19
<i>1. Постановка на изследването</i>	<i>19</i>
<i>2. Цел и задачи на изследването. Критерии и показатели.....</i>	<i>20</i>
<i>3. Контингент на изследването.....</i>	<i>22</i>
<i>4. Диагностичен инструментариум - метод, методики и средства</i>	<i>23</i>
<i>5. Процедура на изследването.....</i>	<i>26</i>
ГЛАВА 3. АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО	28
<i>1 Анализ на резултатите от констатиращ етап на експеримента.....</i>	<i>28</i>
<i>2. Анализ на резултатите от формиращ етап на експеримента.....</i>	<i>32</i>
<i>3. Анализ на резултатите от контролен етап на експеримента.....</i>	<i>36</i>
ГЛАВА 4. ИЗВОДИ И НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИ ПРИНОСИ	43
<i>1. Изводи</i>	<i>43</i>
<i>2. Приноси.....</i>	<i>44</i>
III. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ НА ДОКТОРАНТА.....	46

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ПРОБЛЕМАТИКАТА

Актуалност на проблема за интереса на децата от предучилищна възраст към книгата и идея за изследване

В съвременното ни информационните технологии изместват книгите и илюстрациите към тях като източник за формиране на детската представа за света. Отдръпването на децата и учениците от книгите е усезаемо в последните години. От своя страна информационните технологии не могат пълноценно да развият речниковия фонд, вниманието и концентрацията, както и разгръщането на творческия потенциал и фантазията, които детската книга би предоставила. Предвид необходимостта от качествено възпитание и образование, както и компетентна грижа за цялостното развитие на децата, създаването на интерес у тях към книгата още в най-ранна възраст придобива актуално значение. Все по-голяма става потребността от използването на иновативни художествени, визуални и технологични средства, с които да се облече съвременната книга, за да привлече вниманието и интереса на децата от 21-ви век.

В предучилищна възраст интересът към книгата може да бъде формиран и запазен, ако *външната форма на книгата* се адаптира към потребностите на съвременното дете, включвайки интерактивни свойства. Възможностите за интерактивно пресъздаване на художествени текстове за учебни цели чрез елементите на изобразителното изкуство и графичния дизайн са предизвикателство, което е в основата на множество търсения в последните години. Появата на различни форми на детски книги, предизвикващи любопитството и интереса на децата, е признак, че темата е актуална и може да бъде в основата на едно научно изследване.

Децата днес не се впечатляват от източници на информация, които разчитат на пасивни форми на представяне. Затова и *книгите-игри* все повече са във фокуса на вниманието и привличат интереса на децата за разлика от класическите детски книжки с илюстрации. Оттук е началото и на идеята ми да създам 4 книжки -игри, които да представят художествения текст пред децата, като ги извадят от пасивното слушане и ги направят активни участници в събитията.

Настоящата дисертация представлява осъществяване на амбицията ми да покажа своите виждания за нов интерактивен подход на представяне на учебното съдържание в детската градина, чрез който по по-атрактивен начин да бъдат постигнати образователните цели и да бъде предизвикан по-сериозен интерес към книгата у децата на възраст 5-7 години.

Цел и задачи на изследването в дисертационния труд

Целта на дисертационния труд е да се изследва отношението към книгата в предучилищна възраст и да се апробира в реална работна среда иновативен модел на създаване и поддържане на интереса у децата към книгата в качеството ѝ на източник на естетико-художествено въздействие на съдържанието.

Задачите, които конкретизират целта в дисертацията са: 1) да се направи проучване на отношението на децата към книгата в предучилищна възраст; 2) да се проучат възможностите за прилагане на иновативни подходи за предизвикване и затвърждаване на интереса към книгата в детска възраст; 3) да се създаде и да се апробира иновативен модел за създаване и поддържане на интерес към книгата в предучилищна възраст.

Хипотеза и теза на изследването

Хипотеза. Интересите на съвременните деца са насочени към онези дейности, които им осигуряват активно участие. Затова предполагаем, че един практичен интерактивен модел за пресъздаване на художествен текст вероятно би превърнал детето от пасивен слушател в активен участник в процеса на четене и би провокирал по-голям интерес към книгата. Разбира се в този процес на интерактивно пресъздаване на художествен текст трябва да се имат в предвид както възрастовите граници на децата, така и нагласата за различен тип взаимодействие при четене, която може да се изгражда постепенно у децата. Като резултат от взаимодействието с книгата като източник на художествен текст би могло да се очаква стимулиране на фантазията, личното творчество и изобразителните способности на детето.

Тезата, която издигаме, и на която търсим доказателство в настоящата дисертация е: Изграждането и прилагането на иновативен модел за интерактивно пресъздаване на художествен текст в условията на обучителната среда в детската градина води на първо място до създаването и затвърждаването на емоционална свързаност с книгата, възприемана като източник на игри, забавление, познание и естетическо въздействие.

На второ място главен акцент, върху който фокусираме вниманието е, че създаването и затвърждаването на интереса към книгата в детска възраст е пряко свързано с развитието и използването на фантазията на децата, която е важен индикатор за развиване на иновативно мислене и креативност в детска възраст.

Като резултати или ползи за децата от приложението на иновативния модел ще могат да се констатират: създаване на позитивни нагласи и навици за общуване с книгата, по-развита фантазия, логично и креативно мислене и постигане на образователните цели по атрактивен начин.

Характеристика на обекта и предмета на изследване

Обект на изследване.

Обект на изследването е повишаване на ефективността в образователния процес по изобразително изкуство при 5-7 -годишните деца по авторова методика за стимулиране на самостоятелността и творческото въображение.

Предмет на изследване

Предмет на изследването е „създаването на интерес към книгата в предучилищна възраст чрез използване на интерактивни подходи за пресъздаване на художествен текст“. „Интерактивното пресъздаване на художествен текст“ разбираме като творческо преизграждане на структурата, съдържанието и елементите на художественото произведение чрез използване на различни подходи, методики и средства. В предложението в дисертацията модел се използват следните три подхода за интерактивно пресъздаване на художествен текст: изобразително изкуство; динамично действени модели, основани на играта или театъра; комуникация - диалогична реч.

Изследователски подходи, методи и похвати.

Подходите, които се използват в изследователската работа са: а) аналитичен и б) експериментален (интервенционен, който предлага намеса). В глава първа акцентът е върху аналитичния подход, в глава втора и трета – върху експерименталния подход.

Използването на различни методи дава значително по-голяма надеждност, както на изследването, така и на приносите от него. В дисертацията се използват 3 основни изследователски метода: педагогически експеримент, наблюдение и анкета.

Методическите похвати, които се използват в детската градина и които имат пряко отношение към педагогическия експеримент в настоящото изследване са: словесни, нагледни, игрови. Към словесните спадат: речевия образец; повторението; обяснението, указанието; словесното упражнение; въпросите. Към нагледните се отнасят: показването на картини, играчки и действия с тях. Игровите похвати включват всички видове дидактически игри, които се използват в настоящото изследване.

II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Глава 1. ТЕОРЕТИЧНА ПОСТАНОВКА НА ПРОБЛЕМА

В глава първа (теоретичната постановка на проблема) са представени различни аспекти на теоретичното изследване на проблематиката. Съдържанието на тази глава е структурирано в 8 параграфа.

1. Концепция на изследването

В концепцията са представени няколко ключови аспекта на проблематизация, около които се изгражда идеята на дисертационния труд. най-важните два аспекта са следните:

1. Загубата на интерес у децата към книгата. При децата в детска, предучилищна и ранна училищна възраст тази загуба на интерес в последните 3-4 десетилетия има обективни и субективни причини. Те са в определена взаимовръзка и макар да са от различни типове, а в хода на обяснението и интерпретацията на отделните видове причини те са разделени условно само в две групи, а именно: обективни и субективни. По-конкретно те са: *А) Нарушена комуникация или липсата на такава (обективни); Б) Липса на достатъчна родителска грижа и педагогическо възпитателно въздействие (обективни); В) Отношение към ценността на книгата – разбирана като обикновена играчка или като ценен свят на фантазии (субективни).*

2. Детската градина като значим фактор за развитието на въображението и фантазията на детето чрез книгите.

Поставянето на детската градина като ключов фактор за развитието на фантазията и въображението в процеса на запознаването на детето с книгите има своето основание в (1) съдържанието на учебните програми, (2) обективната необходимост детското въображение да търси източник на вдъхновение и (3) важния субективен момента на педагогическия процес воден от детските педагози. В учебното съдържание на няколко направления (БЕЛ, изобразително изкуство, конструиране и технологии и математика) са предвидени редица възможности за развитието на фантазията на детето чрез използването на игрови подходи, интерактивни сюжетни драматизации, преразкази, рисуване, пресъздаване на литературни герои и т.н.

Богатството на детското въображение в периода от 3 до 7 годишна възраст намира своите естествени стимули в средата на детската градина. Именно в процеса на възприемане на нова информация по време на обучение и при усвояването на основни ценности в детската градина, детето разбира/схваща значението и мястото на книгата (като източник на приказки и приказни истории) за стимулиране на неговото въображение и фантазия.

Детските педагози имат сравнително ограничен набор от инструменти да представят предвиденото в учебния план чрез педагогически ситуации, свързани със съдържанието и същността на книгата. Сблъсъка на педагога с липсата на интерес още повече намалява неговата творческа и креативна енергия да се справи със задачата да стимулира въображението и фантазията на децата чрез утвърдените подходи. Необходимостта от бърза промяна на гледната точка по време на процеса на обучение в детската градина изправя детските учители пред предизвикателството да се самоусъвършенстват и да научават нови подходи и методи за увеличаване на детското внимание и за увеличаване на интереса на децата към предвиденото учебно съдържание.

Обобщена теза. *Концептуалното осмисляне на проблематиката води до създаването на теза, която е основата на изследването в настоящата дисертация.* По-конкретно тя е следната: Развитието на детското въображение и детската фантазия в периода от 3 до 7г. е възможно чрез увеличаване на смисловата и ценностната значимост на книгата в тази възраст. Разработването на модел за интерактивно взаимодействие на детето с книгата в нейната цялост чрез представянето ѝ в деконструиран вид (илустрация, преформатирането и в книга-игра или книга, изискваща завършването на някакъв сюжет от детето) може да допринесе за стимулиране на интереса към книгата и интегрирането ѝ в детската ценностна система като важен източник на позитивни и ангажиращи вниманието импулси. Идеята за иновативен подход към представянето на книгата в детските очи е пряко свързана с промяната на нагласите и утвърждаването на траен интерес (като комплекс от нагласи и ценности) към книгата. Такъв модел, който може да бъде прилаган във всяка детска градина, ще допринесе за увеличаване на арсенала от методи на детските педагози в тяхната работа, свързана с представяне на художествения текст, литературните сюжети и героите от детските приказки в учебния материал, предвиден в почти всички образователни направления в предучилищна възраст

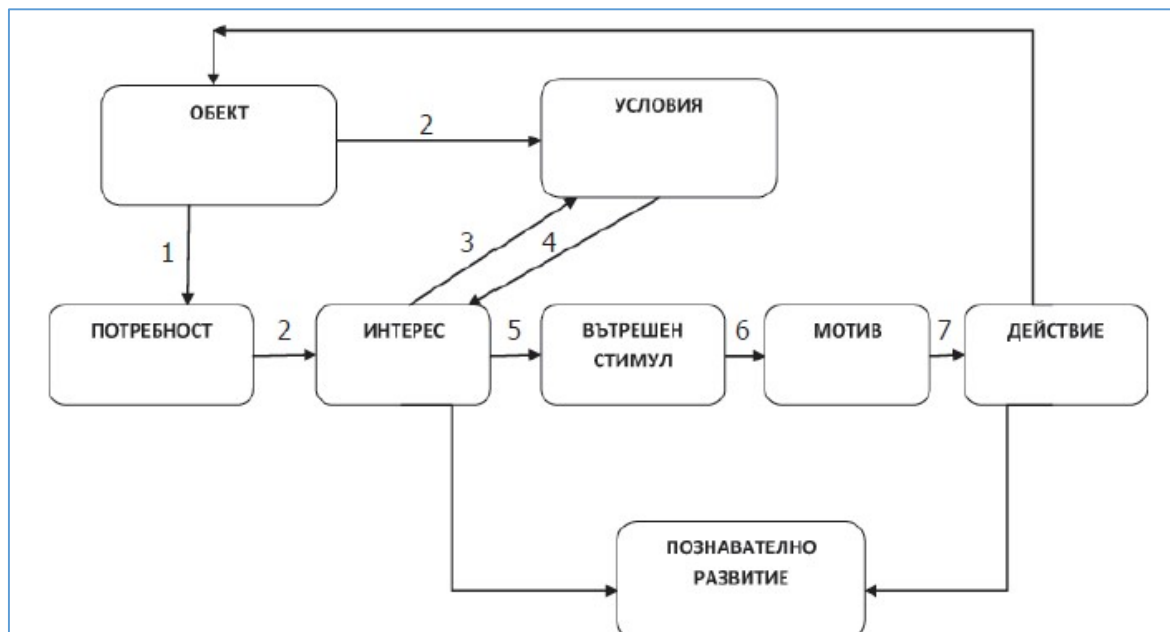
2.Интереси на детето в предучилищната възраст, социални нагласи и динамиката на тяхната промяна.

Разбирането на смисъла и значението на авторската теза дисертацията преминава през изясняване на основните понятия: интерес, познание, познавателен интерес, социална нагласа. В този параграф те са анализирани в рамките на техния обхват като са дадени примери за тяхното значение в хода на развитието на детето.

Като най-общо от тези понятия се определя познанието (или познавателната дейност). За да се осъществи *познавателната дейност*, е необходимо познавателните потребности да преминат в конкретни познавателни действия. Това всъщност е и познавателният процес, който има следните елементи:

- наличие на потребности от определен обект (под обект може да се разбира храна, облекло, отношения с друг човек, познание) от околната действителност
- потребността се осъзнава и преминава в интерес
- интересът се превръща във вътрешен стимул за дейност само след като в обективната среда са налице условия за удовлетворяване на потребността
- стимулът поражда мотив, мотивация за дейност
- мотивът поражда конкретното действие.

Схематично това е показано на Фигура 1.1.

Фиг. 0.1 Мястото на интереса в познавателния процес

Източник: <https://www.researchgate.net/publication/324330161/download>

Познавателният интерес е едно от личностните качества на детето, черта от характера, проявяваща се в любознателност, любопитство и активност.

Обобщавайки можем да отбележим, че психологическата характеристика на процеса на формиране и развитие на познавателните интереси у децата е многостранен процес (дейност). За да провокира детското любопитство и любознателност, за да мотивира и задържи вниманието и интереса им, учителят усвоява или затвърждава знанията, преминава през звената на учебния процес чрез активното учене. Учене, което чрез правене, чрез действие, взаимодействие и манипулиране прави разбирането осъзнато. *Познавателните интереси са водещ показател на познавателната култура и въобще на познавателното развитие (Дончева 2014).* Възможностите за формиране на трайни ценностни диспозиции (*утвърдени социални нагласи*) за книгата като фундаментална ценност източник на информация и знания в тази възраст са ограничени. Това се дължи на простия факт, че

детето на възраст 5-6 години не може да разбере напълно значението и функциите на книгата на когнитивно равнище (първото равнище на социалната нагласа), защото все още не може да чете, т.е. *не може да ползва истинската функционалност на книгата, която е в основата на нейната ценност.*

3. Отношение към книгата на днешните деца в сравнение с децата от близкото минало в контекста на промяна в същността на детството

Под влияние на глобализацията и навлизането на технологиите в света на всеки човек се променя и детството в неговата същност. В света на децата се извършват сериозни промени, които засягат най-вече децата от 6 до 12 години. Ако преди те са посвещавали цялото си свободно време на игрите, предаващи се от поколение на поколение от стари времена (игра на майки и дъщери, разбойници, жмичка, кукли, топка, скачане и т.н.), днес, преди всичко под влияние на телевизията и електронните игри, настъпва края на тези игри.

За изчезването на игрите от живота на детето способстват не само техническите новости, но и новият „подготвителен“ стил на възпитание, сменил стила на опеката. Така детските градини са престанали да бъдат място за игри и творческа активност, а са се превърнали в обучаващи заведения, ориентирани към успеха и съперничеството. Същото в по-голяма степен се отнася и за началните училища. (Терзийска 2015).

След анализ на монографиите на двама автори Мари Уин (Winn 1983) („Децата без детство“) и Нийл Постман (Postman, 1994) („Изчезването на детството“), фокусирани върху актуалната тема за коренната промяна в детството, в този параграф от дисертацията са направени изводи относно промяната на отношението към книгата (художественото произведение) под влиянието на факторите на глобализацията в съвременното информационно общество.

Мястото на четенето в съвременния образ на детството продължава да е значимо. Според А. Раленкова (Раленкова 2018) редактор в издателство Фют, възпитаването на културата на четене трябва да започне още преди детето да се роди. „Както и за всички останали неща, които предаваме на децата си съзнателно или не, отношението към книгата е част от ценностите, които се попиват от семейната среда. А тя се гради още преди детето да се е появило на бял свят и продължава в ранното детство“.

4. Изменения във визуалното представяне на приказките в образователните направления в последните две десетилетия (1998-2018г.)

Визуалното представяне на приказките в основните издателства, специализирани и определени да издават учебни помагала за детската градина, е различно. В обзора, който е направен в този параграф се следва логиката на анализ на програмните системи една след друга по отношение на представянето на приказките във всички образователни

направления, по които в програмните системи има учебни помагала, използващи илюстрации с приказни герои и/или приказни сюжети.

С оглед на по-добра представителност и обхват на използваните в момента програмни системи са избрани четирите най-често използвани в учебния процес в детските градини. Това са: Програмна система „Приятелите“ на Издателство „Анубис“, Програмна система „Вики и Ники“ (Издателство „Анубис“, Издателство „Булвест 2000“), Програмна система „Моята приказна пътечка“ на издателство Булвест 2000, Програмна система „Чуден свят“ на Издателство „Просвета-София“ АД.

Сравнявайки разгледаните четири програмни системи по **образователно направление „БЕЛ“** се установява, че с най-добро представяне по *количествено присъствие* са програмните системи: „Приятелите“ и „Чуден свят“, количественото присъствие в „Моята приказна пътечка“ е малко по-ограничено, а най-малко е във „Вики и Ники“. По критерия *качественото изобразяване* с най-добри постижения е системата „Чуден свят“, следвана от „Приятелите“, „Ники и Вики“ и накрая „Моята приказна пътечка“. По третия критерий (*„уместност“*) най-уместно са използвали приказките в „Приятелите“, следвани от „Моята приказна пътечка“, „Чуден свят“ и „Ники и Вики“.

Сравнявайки четирите програмни системи по техния визуален и съдържателен материал в **образователно направление „Математика“** се установява, че с най-добро представяне (*количествено присъствие*) безспорно е „Приятелите“, а останалите три програмни системи са на едно равнище – с минимално представяне на приказни герои. По *качественото изобразяване* водеща е програмна система „Приятелите“, следвана от „Чуден свят“, „Вики и Ники“ и „Моята приказна пътечка“. По третия критерий – *уместност*, отново се отличава „Приятелите“, а всички останали 3 програмни системи са на едно равнище.

Сравнявайки четирите програмни системи по **образователно направление „Изобразително изкуство“** се установява, че с най-добро представяне (*количествено присъствие*) са „Приятелите и Чуден свят“, следвани на второ място от „Моята приказна пътечка“ и „Ники и Вики“. По втория критерий – *качественото изобразяване на героите* - водещи с малка преднина са „Ники и Вики“, следвани от всички останали 3 програмни системи. В случая все пак поради изискването за активност в рисуването на приказни герои (в това направление) - програмните системи са предоставили шаблони и качеството на изобразяване не може да бъде адекватно оценено. По критерия *„уместност“* на челно място са „Приятелите“, следвани от „Вики и Ники“, „Чуден свят“ и „Приказни пътечки“.

Сравнявайки четирите програмни системи по **образователно направление „Конструирани и технологии“**, се установява, че с най-добро представяне са „Приятелите“

и „Чуден свят“, а другите две програмните системи са с по-слабо представяне. По втория критерий водеща система е „Приятели“, следвана от „Чуден свят“, „Вики и Ники“ и „Моите приказни пътечки“. По „уместност“ - на първо място може да се постави „Приятели“ на второ – „Вики и Ники“, на трето – „Чуден свят“ и накрая – „Приказни пътечки“.

Горният сравнителен анализ показва, че отделните програмни системи имат различни постижения във визуалното представяне на приказните герои в отделните образователни направления, но общото впечатление е, че програмната система „**Приятели**“ има известно предимство пред останалите като цялостно визуално представяне на герои и сюжетни линии.

Обобщавайки сравнителния анализ за значителен период в изобразяването на приказките можем да твърдим, че всяка от разгледаните програмни системи е направила подобрения в исторически план и днес и четирите програмни системи са популярни и предпочитани, именно защото са имали качествено и добро визуално представяне и днес продължават да залагат както на съдържателната страна на познавателните книжки в различните образователни направления, така и на добрата и качествена илюстрация на приказките.

5. Книгата и нейните разновидности – пространствена книга, интерактивна книга, аудиокнига, електронна книга

В този параграф са разгледани накратко съвременните разновидности на книгата. Всичките представляват интерес от изследователска гледна точка защото залагат на различни подходи към предизвикване и поддържане на интереса на детето към книгата.

Пространствената книга. В известната ни до момента литература по проблемите на дизайна на пространствените издания за деца без съмнение най-голямо внимание е отделено на споменатите „изскачащи (поп-ъп) и подвижни“ книги. Представяйки колекцията на Бренда Форман, модераторите на уебсайта на Университета във Вирджиния, цитирани от Ронда Тейлър и Нанси Блумел, определят изскачащите и подвижни книги като такива, които „се разгъват и издигат от страницата за наша изненада и възхищение“, и допълват: „С помощта на нитчета, капацы, подвижни езичета, сгъвки и изрезки от хартия, тези книги изнасят представление пред очите ни.“ (Кънева, 2014).

Интерактивната книга се смята за нещо екзотично и за временна прищявка, но истината е коренно различна. Защото тъкмо интерактивните книги са в състояние да спечелят днешните деца да четат и учат за удоволствие. Те не само привличат вниманието на децата, но им показват, че книгата е равностойна на останалите медии като телевизия, кино, компютър, компютърни игри. Освен това често имат и образователен елемент. В тази сфера безспорен лидер е немското издателство *Ravensburger*, което преди няколко години

лансира на пазара своята разработка **TipToi** – писалка, чрез която книгите, настолните игри, пъзелите и дори пластмасовите фигурки на животни “оживяват”. Управлението на TipToi е лесно и интуитивно – стига да следваш гласа, който те насочва. Програмите позволяват участието на много деца в игрите и четенето, но също така е възможно малчуганът да играе сам, защото TipToi му прави компания. (<https://youtu.be/gU-CgpSCtpQ>) Огромното количество информация, заложено във всяка отделна програма, е поднесено по достъпен и интересен начин, а игрите предлагат забавен начин за проверка на наученото.

3D - изобразителната книга. Съгласно презумпцията, че всички живи същества на планетата притежават биологична програма за рецепция на триизмерен физически свят, най-удобният структурен формат за едно съобщение, предназначено за предаване на смислово съдържание, е *пространственото изображение* и по-точно - *триизмерният документ ("културен текст") за иконично възприемане.* (Цветкова, *Постписмената книга* <https://liternet.bg/publish3/mtzvetkova/postpismena.htm>)

Аудиокнигите (книгите за слушане) са ценен обучителен ресурс, заради техния формат. За разлика от хартиените книги и обучителните видеа, човек може да научава нови неща от аудиокнигите, докато в същия момент прави други дейности. Много голям процент от възрастните хора слушат аудиокниги, докато шофират или са в градския транспорт. Дори някои ги използват като начин да релаксират и да им помогнат да заспят.

Електронната книга е файл или файлове, съдържащи текст и понякога картинки, с научно или художествено съдържание. Обикновено електронните книги са варианти на съществуващи хартиени книги, но това не е задължително условие. В българския език като синоними се използват и производни на други термини от английския език – дигитална книга, ебук и ибук (разговорно, от e-book). Същите термини понякога се използват и за устройствата за четене на електронни книги.

6. Начини и форми на представяне и разбиране на художествения текст в детските книги.

В тази параграф се разглеждат два основни за дисертацията проблема: 1) Форми на нагледно- образно представяне на художествения текст и 2) Възприемане и разбиране на художествения текст от децата.

Анализирана е **илюстрацията като алтернатива на писмения код.** Илюстрация е изображение, което придружава и обяснява даден текст. Илюстрацията може и да допълва текста. Изображенията могат да бъдат рисунки, фотографии, заснети картини, графики и т.н. Също така илюстрацията е и езиково средство на илюстративно, образно обясняване на нещо. Следователно може да се каже, че илюстрацията като цяло е най-често художествено

(рисунок, фотография и под.) или друго (словесно, жестово и пр.) пояснение на идея, ситуация, явление, сцена, епизод и т.н.

Акцент в този параграф са и картите за игра като форма на представяне на художествения текст. „Игрите с карти“ представляват симбиоза между илюстрацията по художествен текст (сюжети от класически и народни приказки) и играта.

Развитието на Игри с карти по сюжети от класически и народни приказки за възрастни и деца започва през 50-те години на ХХ век и продължава до наши дни. В следващото изложение е направен преглед на тази форма на игрово представяне на сюжетите от приказките, имаща значение за стимулиране и развитие на интереса на децата към илюстрирания художествен текст.

Фиг. 0-1 Игра с карти “Fairy Tale Families”

Източник: <http://www.lulushop.co.za/2016/04/vintage-children-cards-fairy-tale.html>

Фиг. 0-2 Игра с карти “Направи си сам приказка”

Източник: <http://chipolino.com/blog/bg/?p=494>

Съществен принос в изследването на фантазията провокирана от приказките в детските книги има Джани Родари. В книгата си „Граматика на фантазията“ Дж. Родари (Родари 1986) подчертава, че една история може да възникне само от бином, при това не от какъв да е бином, не от проста асоциация (напр. котка – куче), защото това не обещава нищо интересно. Думите, образуващи *фантазиен бином*, трябва да са раздалечени, да са достатъчно чужди една за друга, свързването им да е нещо необичайно. Единствено и само така въображението ще бъде принудено да се задвижи и да намери някакво сходство между тях, да създаде единна фантазна цялост, в която тези два разнородни елемента могат да съществуват заедно.

В параграфа е изследвана и детският механизъм за възприемане и разбиране на информацията от книгите. Всяко дете обича да гледа книжки с картинки. Картинките за него са опора в разбирането на съдържанието (сюжета). Те са като магнит, без който малкото дете губи интерес и се оттегля в друга игра. Картинките се оказват своеобразен гарант, че историята е разбираема. Те дават и допълнителен тласък на въображението. (Йорданова <https://www.purko.eu/bg/content/zashcho-knizhkite-s-kartinki-sa-vazhni-za-decata>).

От съществено значение за темата на дисертацията е **възприемането на героите и сюжета в приказките от децата**. Детето от малко има нужда да разбира света около себе си, да се чувства сигурно и уверено. Добър помощник в опознаването на живота са приказките, защото те успяват да заговорят на детето на разбираем език. Действащите лица в приказките са хора, животни, птици, цветя, предмети, които въздействат силно върху въображението на малките слушатели и ги карат най-напред да се вълнуват, преживяват, а

после да осмислят и да разсъждават. Възприемането на приказка е сложна психическа дейност. Под влияние на художествения текст у детето възникват емоции, раздвижва се паметта, въображението и представите, активизира се мисленето. Възприемането на литературна творба се осъществява най-напред с активно действие на слуха. Словото разкрива събития или чувства и е основа на възникване на зрими, видими и ярки картини и образи. Слушайки, детето вижда около себе си, докосва, усеща цвета, движенията, картините.

7. Причини на загубата на интерес у децата към книгата.

Логично е преди да се търсят механизмите за стимулиране и поддържане на интереса на децата към книгите да се изследват причините за спад на интереса към книгите у децата в последните десетилетия. Детето от XXI век съществува в напълно нова среда, не на всяка цена измерима с типично разпознаваемите средства като време, пространство, еднопосочност на развитието, семейство, личен опит, културна среда, националност, практическа приложимост или друго. Отчитайки сложността на феномена общуване, психолозите разграничават три негови страни (компонента): **комуникация, интеракция и социална перцепция**. Комуникативната страна на общуването в тесния смисъл на думата, се състои в предаване на информация между общуващите индивиди. Информацията в общуването не само се предава, обменя, тя може и да се създаде като продукт между двама съмишленици или опоненти.

В този параграф се анализират публикации по темата за липсата или намалената проява на въображение и фантазия от децата. В свят с изключителна информационна претовареност децата са изправени пред информационно пресищане. Новата символическа среда, предизвикана от „графическата революция“, неумолимо разединява социалните основи, на които се изгражда детството. Първо, за да усвои визуалната (телевизионна) култура в цялата ѝ пълнота, не се изискват етапи на обучение. При нея и 7-годишният и 70-годишният човек по принцип са равни. В подобна визуална култура не съществува понятието грамотност, защото във визуалния „език“ няма азбука. Второ, тази култура не предявява никакви сериозни и сложни изисквания към рационална дейност на съзнанието и формите на поведение на човека. Трето, общество, което се самоотъждествява с аудиторията на масмедията, все по-бързо губи отличителните културни признаци и става еднородно. Логическата причина за тези нивелиращи процеси се явява ориентацията към общодостъпност на всички предавания. Електронните медии пренасят еднаква информация до огромна аудитория.

Характерна особеност на детското въображение е, че то е ярко, неограничено. Това се обяснява със спецификата на детската логика. Съдържанието на детското въображение

не представлява типизирана характеристика на света, а негов приказно-фантазен образ, в който детето горещо и силно вярва. „Изворите на това въображение съвсем не са в тайните на душата, а в неограничените възможности за комбинации и връзки между явления, факти и образи, преработени от фантазията по пътя на тяхното опознаване.“ (Комарова, 1984)

Въпросът за стимулиране и развитие на въображението и фантазията на децата е от съществено значение за промяната на социалната нагласа към книгата като източник на фантазни образи. Именно в тази посока педагогическата практика на учителите по изобразително изкуство им дава предимството и възможностите за стимулиране на въображението чрез средствата на това изкуство.

Стимулирането и развитието на въображението у подрастващите според Пл. Легкоступ (Легкоступ 2000) е важна задача за всеки педагог. „От богатството на въображението зависи развитието и пълноценното протичане на различните видове дейности, които детето извършва, а от там и формирането на неговата личност. Най-голямо значение за детето, обаче, има развитието на творческото въображение. То, заедно с мисленето, са най-важните психически познавателни процеси, които са в постоянно взаимодействие, както в обучението, така и в живота. Въз основа на натрупаните възприятия и опит у всеки се създават представи във въображението, които той изпълнява в своята дейност. Въображението като творческа дейност е основна обществена потребност, а естетическата практика - силно средство за развитие на творческите способности.

Вземайки под внимание теоретическите постановки и актуалността на разглежданите проблеми, необходимостта от комплексно-естетическо въздействие на околната действителност върху децата, на подходящи произведения на изобразителното изкуство и изобразителната дейност в процеса на обучение, Л. Ангелова и Пл. Легкоступ смятат, че *„чрез въздействие върху децата с целенасочено подбрани произведения на изобразителното изкуство и използването им в определена система, детето може да бъде стимулирано към изграждане на личен изобразителен опит, който да е основа за развитие на едно творческо начало и да способства за трансфер на знания и умения от една дейност в друга“*. (Ангелова, Легкоступ 2005)

8. Изследване на възможностите за стимулиране на интереса на децата към книгата чрез пространствени книги, книги-игри и други съвременни форми и средства.

В този параграф са разгледани няколко проблемни области свързани с темата на дисертацията. На първо място това е **ролята на средата** (детската градина, семейството и връстниците) за интереса към книгата.

Етапът на зараждане на интерес към книгата се отнася до първите три години от живота на детето. Най-често малкото дете хвърля книгите на пода, стъпва по тях, реди ги, както нарежда другите свои играчки, като при това много често ги и поврежда. Особено активни стават игрите с тези интересни за него предмети, когато реакцията на родителите му е веднага да подредят книгите отново на рафта (Танкова 2014).

Ролята на родителите за **предизвикване на интерес** към книгата в този най-ранен етап е значителна. „Деца става читатели в скутовете на родителите си“, казва американската авторка на детски книжки Емили Бухвалд. (по Даскалова, М., *Да четем на децата от малки*). Сред най-често посочваните плюсове за четенето на децата на глас в ранна детска възраст са: 1). *Пораждане на интерес към четенето*. Свикването с книгите отрано ще се окаже от полза през следващите етапи от развитието на детето, особено когато то тръгне на училище. 2). *Развиване на комуникационните и езиковите умения, когнитивното мислене и паметта*. Почти 90% от детския мозък се развива през първите 5 години след раждането, затова през тези години е важно детето да опознава активно света около себе си, да бъде възпитавано с внимание и интелектуално стимулирано. 3). *Изграждане и позитивно развитие на връзката между детето и родителите*. Четенето на глас може да се превърне в занимание, в което да участва цялото семейство. Това е възможност за прекарване на повече пълноценно време с детето и за зараждане на своеобразен диалог между детето и родителите, още преди то да е развило говора си. 4). *Обогатяване на речниковия запас*. В една детска книжка има 50% повече неповтарящи се думи, отколкото в едно телевизионно предаване или в един типичен разговор между двама образовани възрастни. (4 Proven Benefits of Reading Out Loud to Your Baby, In: <https://www.nymetroparents.com/article/4-proven-benefits-of-reading-to-your-baby#.U7up9vmSySo>)

Етапът на стимулиране на интерес у детето към книгата е свързан с организацията на дейностите в детската градина от I-ва до IV група (предучилищна). Специфичната намеса на учителя/възпитателя в детската ясла или детската градина за **стимулиране на интереса към книгата** може да става като постепенно се опитва чрез дискретна намеса да разшири групата деца, проявили любопитство към книжките. Изключително важно е обаче това да стане по незабележим начин – например да седне на пода до децата по време на свободните им занимания и да демонстрира забавление с някои от озвучените книжки. Издаваните от тях звуци или мелодии биха привлекли вниманието на децата, при което някои от тях биха се заинтригували от тези книжки като възможни играчки. Педагогическото изискване обаче е да няма елементи на задължителност. *Ролята*

на педагога е да предложи, но не и да настоява, да провокира любопитство, но не и да го налага.

Важен акцент в този параграф е изследването на **възможностите на Интерактивната литература**. „Интерактивната литература“ е тази, която е съставена от разклонена структура, където една отправна точка може да доведе до многобройни развития и резултати. Принципът на такъв текст е, че на различни етапи от разказа потребителят прави избори, които определят историята, което води до нови серии от решения както и евентуално различни завършеци. Създаването на нелинеен разказ или диалог предполага да си представим неопределен брой паралелни истории. Разгледани са характерните особености на „приказките-игри“: 1) Продължителност. 2) Разклоненост. 3) Оценъчност на избора. 4) Условни връзки.

Днес, като че ли от една страна – традиционната книга, а от друга – книгата-игра, сякаш фиксират две крайности. Първата е в безспорната необходимост от хартиената книга. Хартиената книга, която омайва с красотата на словото, която провокира към чисто и само собствено гълкуване на образите, която развива въображението и фантазията само с писания текст. Втората - е в нуждата от интерактивната книга, при която има постоянно желание за проверка, преосмисляне и преоткриване на текста чрез играта. Според В. Фламбурари (Фламбурари „За“ и „против“ интерактивността в детските книги,) „...и двете са еднакво нужни за децата! Първата носи въображението, фантазията, чувствителността, установените във времето нравствени устои; втората – възприемчивостта, изобретателността на активния, вземащ сам решения, човек.“.

Обобщено може да се каже, че появата на интерактивната, мултимедийна книга е закономерност, както появата на съвременната модерна авторова приказка. Закономерност, свързана с развитието на технологиите, но и с теченията в изкуството въобще. По същата логика има и развитие в модерността на четенето. Тази тенденция ясно се улавя в множеството конференции за поддържане и окуражаване на детското четене. Вижда се ясно в работата на библиотекарите, учителите и възпитателите на децата.

Глава 2. МЕТОДОЛОГИЯ НА ЕМПИРИЧНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

1. Постановка на изследването

Изследователската част на дисертационния труд е свързана с разработването на модел за създаване на интерес към книгата. Поради сложността и спецификата на „интереса“ като многокомпонентно психическо състояние на възбуденост и активност, включващо любопитство, социална нагласа, ценности, влечение и т.н., е изключително

трудно да се създаде или да се приспособи методика, която адекватно да измери промяната в нивото на интерес към даден обект от външния свят. Независимо от трудностите, използвайки постиженията на досегашни изследвания и приложните практики в български условия, е предложен приложно-изследователски модел, насочен към изследване и формиране на определени аспекти на интереса на децата към книгата.

Моделът за създаване на интерес към книгата чрез интерактивно пресъздаване и интерпретация на художествен текст (наричан „Моделът“, „Иновативният модел“ или „Модела“) е подходящ за приложение в условията на нерегламентирани, незадължителни ситуации в детската градина. Основната функция на модела е чрез съвкупност от дейности (рисуване, рязане, лепене, моделиране, игра, вербална комуникация) да се стимулира интересът у децата към книгата в ежедневната им дейност.

Моделът се основава на предположението, че чрез прилагането на поредица стимулни задачи (в случая „приказки-игри“) може да се промени нивото на въображение, фантазия и да се формира позитивна социална нагласа към книгата.

Самото структуриране на отделните етапи и съдържателни елементи в Модела е резултат от продължителното ми наблюдение над реакциите и възприемането на книгата в нейния класически вид и интерактивните форми на детската книга, популярни напоследък.

Ключовите елементи на детския интерес, към който е насочена формиращата част на Модела са: *1) творчеството на децата (провокирано от книгата); 2) въображението на децата (стимулирано от книгата); 3) фантазията на децата във възрастта 5-7г. (диагностика на спектъра и богатството ѝ); 4) отношението (като социална нагласа) към книгите (диагностика преди и след прилагането на формиращата част на Модела).*

Възприемането на тези опорни точки като основа на създаването, а впоследствие и поддържането на интерес към книгата у децата, дава основание да се формулират критериите, които са изследвани, както и показателите, по които са оценени тези показатели в хода на приложението на Модела.

Основната идея на иновативния модел е чрез игра да се стимулира интересът у децата към книгата в ежедневната им дейност, която се осъществява, както индивидуално, така и групово. Чрез интерактивното взаимодействие на детето с книгата се стимулира развитието на речевата и мисловната му дейност, фантазията му и проявата на творчество в различните ситуации.

2. Цел и задачи на изследването. Критерии и показатели.

Цел на емпиричното изследване е да се създаде и да се апробира иновативен модел за създаване и поддържане на интерес към книгата в предучилищна възраст.

Задачите, които се реализират чрез Модела са:

- организиране на подходяща учебна среда - „игрово пространство“, чрез която да се формира навик у детето да слуша четене на художествен текст и това да стане необходимост в неговото ежедневие;
- създаване на позитивно отношение у децата към книгата като първоизточник на информация и пресъздаването на героите и съдържанието чрез методите на различни изкуства;
- стимулиране на детето по време на слушане да излезе от ролята на пасивен слушател и активно да участва в конструктивни дейности, рисуване и игрови дейности, свързани със съдържанието на художествения текст;
- развиване на детската фантазия и креативното мислене
- поощряване на художествено-творческото изразяване на детето с цел проследяване на неговото мислене, степента на задържане на вниманието при слушане, интереса му към съдържанието на художествения текст и възможностите на детето за лична творческа интерпретация;
- развиване на комуникативните и творчески способности, както и на фантазията на детето при дейности, свързани с пресъздаване, интерпретиране и творческо развитие на художествен текст чрез илюстративен материал.

Критерии за изследване

Формулирани са 5 критерия:

1. **Творчески капацитет (К1)**. Илюстрациите провокират интересите на децата да апликират, дорисуват, режат и т.н. и да отговарят на различни въпроси.
2. **Способност за използване на натрупания опит (К2)**. Илюстрациите провокират към създаване на собствени истории - по-кратки или по-дълги.
3. **Богатство на фантазията (К3)**. Съчетаването на индивидуалното с груповото тълкуване на илюстрация провокира игрово пресъздаване и /или допълване на случката преди или след изобразения момент.
4. **Отношение към книгата (К4)**. Свързването на съдържанието на книгата със собствени преживявания води до разбиране на разликата между ролеви и реални взаимоотношения и оценка за значимостта на книгата.
5. **Интерес на децата към начина на четене (К5)**. Децата проявяват по-силен или по - слаб интерес към художествения текст спрямо метода на представянето му - комуникативен, интерактивен.

Показатели за изследване на интереса на децата към книгата

- **за К1** - *Творчески капацитет*: показатели: 1) самостоятелна инициативност; 2) създаване на цялостни визуални и предметни сюжетни композиции; 3) създаване на собствена приказка;
- **за К2** - *Способност за използване на натрупания опит*: показатели: 1) свързаност с реални образи; 2) свързаност с фантазни образи, имащи корени в реалността; 3) свързаност с напълно измислени образи;
- **за К3** – *Богатство на фантазията*: показатели – 1) създаване на визуални сюжетни композиции; 2) разказване на собствени интерпретации по стимулен материал.
- **за К4** – *Отношение към книгата*: показатели – 1) разбиране и оценяване на книгата като източник на художествени образи и сюжети (истории); 2) възприемане на книгата като необходима и важна за знанието; 3) възприемане на книгата като начин/средство за игра и забавление.
- **за К5** - *Интерес на децата към начина на четене* – 1) внимание и концентрация; 2) желание за комуникация относно художественото произведение; 3) интерес към повторно четене.

3. Контигент на изследването

Основна извадка. В педагогическия експеримент са включени 107 деца, разделени на контролна /КГ/ и експериментална /ЕГ/ група, от две столични детски градини- ДГ “Вихрогонче” №162 и ДГ “Вяра, Надежда и Любов” №188. Във всяка от тях са изследвани деца от трета и четвърта (подготвителна) група.

3- та група (КГ) ДГ ”Вихрогонче” – 28 деца

4- та група (КГ) ДГ ”Вихрогонче” – 22 деца

3- та група (ЕГ) ДГ ”Вяра, Надежда и Любов” – 30 деца

4- та група (ЕГ) ДГ ”Вяра, Надежда и Любов” – 27 деца

В експерименталната група бяха включени общо 50 деца: 25 деца от ДГ „Вихрогонче“ и 27 деца от ДГ „Вяра, Надежда и Любов“. В контролната група бяха включени общо 57 деца от двете детски градини.

При избора на детските градини не се ръководих от предварителен подбор. Идеята за включване на две общински детски градини е с цел да се направят изводи и анализи за възможните разлики в ефективността на Модела, прилаган в детски градини, където се използват различни системи (учебни помагала от различни издателства). Разпределението по възраст е следното: 1) 5- годишни- 58 деца; 2) 6- годишни – 49 деца.

Допълнителна извадка. Тя обхваща 107 родители на децата - по 1 родител на дете включено в основната извадка. Родителите от допълнителната извадка не са подбрани по пол.

4. Диагностичен инструментариум - метод, методики и средства

Използван е изследователски метод: *педагогически експеримент*, като в него сме включили няколко авторски методики, както и анкета, интервю и проективен тест.

Авторските методики, които разработихме, са със специфична насоченост за изследване на нагласи, привързаност и отношение към книгата.

Анкетата е фокусирана върху допълнителната извадка от родители, които са изследвани за тяхното участие/активно въздействие върху децата в семейна среда за създаването и утвърждаването на навици за общуване с книгата в най-ранна детска възраст.

Интервюто с деца (основната извадка) се използва за проучването на мненията и нагласите на децата към книгата.

Проективният тест се използва за експлициране на вътрешните фантазни образи, свързани с натрупани знания за приказки и техните сюжети и герои.

Метод

В *педагогическия експеримент* се проследяват няколко параметъра на интереса към книгата, като за целта КГ и ЕГ се поставят в различни условия, стимулиращи и неутрални спрямо фантазията, креативността и интереса към художествени текстове. Резултатите се отчитат при предварително систематизирани показатели и критерии за успех (постижение).

Констатиращият етап е натоварен с диагностични функции – за нагласи, привързаност и отношение към книгата. За реализацията му са предвидени *четири методики*: 1) Анкета с родителите и интервю с децата; 2) Диагностичен тест „Любими дейности на детето вкъщи“; 3) Диагностичен тест “Приказни книжки“; 4) Проективен тест „Методът на вратите“. Последните две методики се прилагат и в ЕГ, и в КГ.

Формиращият етап има функциите на създаване и затвърждаване на привързаност, отношение и нагласа към книгата. За реализацията му са предвидени *две методики*: 1) „Четири приказки игри“; 2) *Творческа задача-педагогическа ситуация чрез картинен театър Камишибай*. Прилагат се само в ЕГ.

Контролният етап има стандартните функции за оценка на постиженията, формиращи в хода на провеждане на педагогическия експеримент. За реализацията му са предвидени *две методики*: 1) Диагностичен тест “Приказни книжки” 2) Проективен тест „Методът на вратите“ (Прилага се и в ЕГ, и в КГ). „Анкета с родителите и интервю с децата“

и Диагностичен тест „Любими дейности на детето въщи“ са използвани с диагностични функции само в констатиращия етап на експеримента поради следните причини: при първата методика някои от въпросите в интервюто с децата и анкетата с родителите са така формулирани, че могат да бъдат зададени само веднъж, а при втората методика целяхме да установим вече формирани при децата навици в семейната среда (без да търсим промяна в тях в хода на педагогическия експеримент).

Методики

Реализацията на изследването включва създаването и използването на няколко оригинални авторски методики, както и модифицирани неавторски методики прилагащи на практика авторската идея за експериментално изследване. Тези методики са:

- Методика: „Диагностично проучване на мненията на деца и родители за активни/интерактивни дейности по отношение на книгата“ – *анкета с родители и интервю с деца* (Методика № 1);
- Методика: *Тест „Любими дейности на детето въщи“* – авторска диагностична методика за предпочитаните от детето средства, чрез които възприема приказните герои извън детската градина. (Методика № 2);
- Методика: „*Диагностичен тест „Приказни книжки“* – авторска диагностична методика, която се основава на резултатите от проучването на възможностите, които дава играта с карти по приказен сюжет и творческите задачи, свързани с нея. (Методика № 3);
- Методика: „*Методът на вратите*“ – диагностична процедура и продуктивен елемент на изследването (представлява модифицирана и адаптирана методика на М. Балабанова (Балабанова 1999) (Методика № 4);
- Методика: „*Четири приказки-игри*“ авторска методика – сърцевината на формирация етап от педагогическия експеримент (Методика № 5);
- Методика „*Педагогическа ситуация с Камишибай (Приказка в картини)*“ – важен елемент от формирация етап на експеримента“ – също авторска методика (Методика № 6);

Средства

Създаването на методиките изискваше използване на различни **средства**, като най-важните са следните три: педагогически ситуации, играта (игри с карти, приказка-игра), картинен театър „камишибай“.

А) Педагогически ситуации

В ежедневната си работа си учителят в детската градина използва различни видове ситуации. Според броя на участниците те са фронтални (с цялата група деца), групови (

участниците са в малки групи по 2-5 деца) и индивидуални. Видът на ситуацията зависи от целите /задачите/ на учителя, спецификата на дейността и темата, равнището на знания и умения на децата, тяхната възраст, степента на самостоятелност. От значение са и някои обективни условия – място, време, пространство, материално-техническа и дидактическа осигуреност. Една от най-важните характеристики на ситуацията е нейната значимост за субекта. Втората характерна особеност на ситуацията е нейната локалност. Следващата не по-малко важна особеност на ситуацията е нейната обзримост. Това е възможността на субекта да обхване съзнателно взаимовръзката между отделните елементи в средата, значими за удовлетворяване на актуалната му потребност. Много важна характеристика на ситуацията е нейната обърнатост. Всяка ситуация активизира миналия опит на децата. Това означава, че преди да предприеме решаване на дадена ситуация, учителят трябва да е наясно какви знания и умения, свързани със ситуацията, имат децата, т.е. какъв е техният опит.

Б) Играта като средство

Играейки, детето непрекъснато изменя, експериментира, съгласува поведението си съобразно бързо променящата се ситуация; дори и повтарянето на игровите действия е вариативно, то е един вид креативен акт. *По този начин игровата практика стимулира и развива творческите способности. Посредством играта детето опознава човешките предмети, дейности, отношения и норми на поведение. Боравейки с копия на предмети от обкръжението, детето научава функциите им и се ориентира в начините за действие с тях.* Играта най-адекватно задоволява потребността от дейности и взаимоотношения, нерегламентирани от възрастните, от техните правила и насочващо присъствие. В тази дейност детето придобива опит да структурира времето си и да се самоорганизира. В настоящото изследване са използвани като средства за реализация на методиките две разновидности на играта: ***Игра с карти по сюжети от класически и народни приказки*** (Методика № 3); ***Книга-игра*** (Методика № 5);.

В) Картинен театър Камишибай

Камишибай е форма на визуално повествование и споделяне, която комбинира използването на ръчно рисувани изображения и разказ. Названието идва от ками (紙) – хартия и шибай – (芝居) – игра или драма. Корените му се крият в традицията на визуалното повествование, която била широко разпространена под различни форми в миналото в Япония. Съвременният образ на Камишибай се появява през 1929 г. и получава голяма популярност през 30-те и 40-те години на миналия век. Как протича едно типично представление на Камишибай – водещият стои на сцената от дясната страна на малка дървена кутия. В кутията се поставят 12-20 изображения, които илюстрират възловите моменти от съответната приказка. Обикновено тази миниатюрна сцена – кутия е поставена

на велосипеда на повествователя. Водещият сменя картините с различна скорост докато разказва историята. Най-добрите майстори на Камишибай не четат, а разказват. Камишибай може да се използва с образователна цел. Днес той се възприема като предшественик на съвременната презентация.

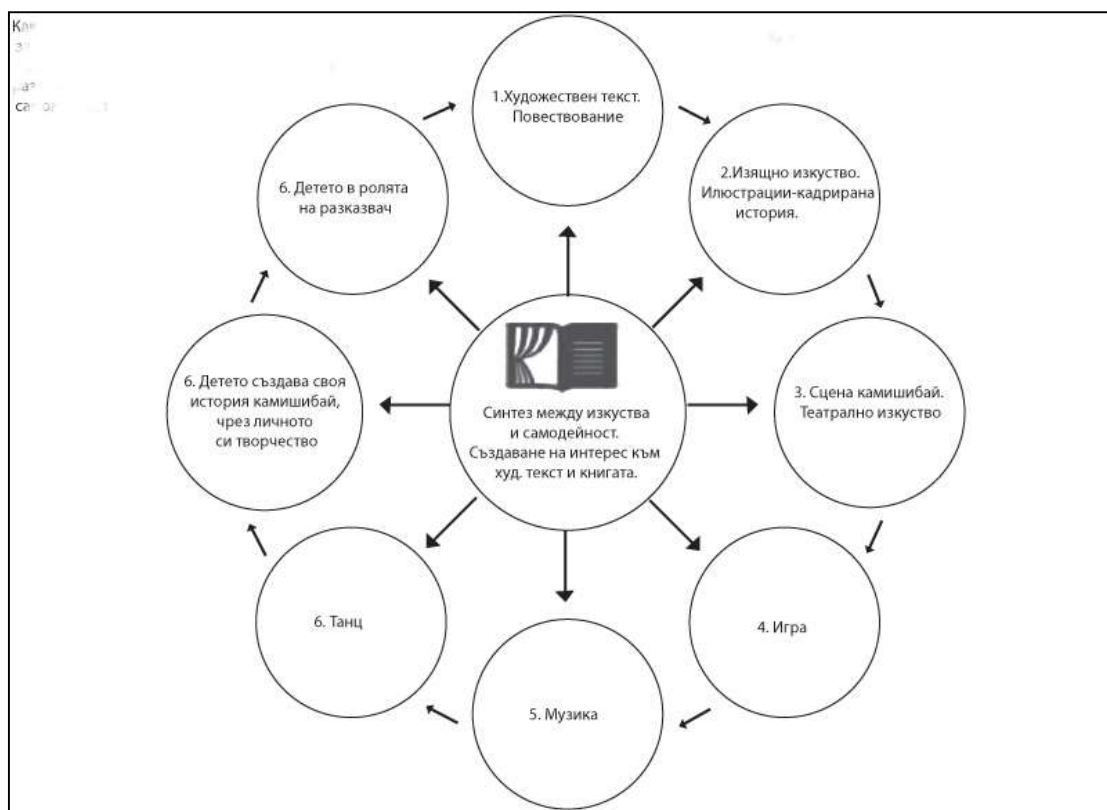
5. Процедура на изследването

Решаването на задачите, предвидени в емпиричната част на дисертацията, се реализира в следната последователност (процедура на изследването):

Етап 1. Аprobация на методиката: „Четири приказки игри“ (Методика № 5).

Представяне на приказките – игри като театрални постановки

Всички авторски приказки – игри са отпечатани под формата на книги, но преди да бъдат създадени така, приказките - игри бяха представени на децата от докторантката чрез средството Камишибай. Тази сцена позволява повествованието да бъде презентирано чрез карти “илюстрации”, които се сменят пред очите им, следвайки хода на историята. Текстът на приказката е написан на гърба на картите и позволява диалогичност с публиката по време на пресъздаването. Самата сцена наподобява разтворено книжно тяло, през което историята оживява. На следващата *фигура 2.5* е представена схема на значението и процесите при възприемане и пресъздаване на сюжети от приказки чрез картинния театър Камишибай.

Фиг. 0.5. Схема на значението и процесите при възприемане и пресъздаване на сюжети от приказки чрез картинния театър Камишибай

Представянето на приказките - игри под формата на картинен театър помогна да се подобрят текстовете на приказките, да се преценят и отсеят отговорите, които дават децата, да се прецизира времетраенето за разказване, да се зложат правилните въпроси към децата в текстовете и да се определят по-точно броя на главите, които да има всяка една приказка – игра. Съчетаването на приказката - игра с приложно изящна дейност затвърди убеждението на докторантката, че при създаването на книгите приказки - игри самотейността на детето след чуването на приказката е не препоръчителен, а задължителен елемент.

Сцената Камишибай и методът на визуално представяне на художествен текст чрез нея помага да се покаже потенциалът на приказката – игра. Камишибай позволи успешната интеграция на различни по вид изкуства към литературното представяне.

Всички приказки игри бяха играни пред деца от 5- до 7 -годишна възраст със сцената Камишибай, която изработих специално за целта. Постановките се организираха под шапката на създадения от докторантката Картинен театър “С Василиса”. Създадена бе и фейсбук страница “Приказни събития с Василиса” <https://www.facebook.com/sabitiyavasilisa/>, която към момента е събрала над 130 последователи от родители на деца в предучилищна възраст. За период от две години (2017г. и 2018г.) бяха осъществени общо 19 постановки с четирите приказки игри: 1.Приказка-игра “Полин в света на изкуството”; 2. Приказка-игра “Миши работи по Коледа” ; 3. Приказка-игра “Баба Марта мецана” ; 4.Приказка-игра “Бел и дъгата”.

Етап 2. Педагогически експеримент в три части

- 1) ***Констатиращ етап на експеримента.*** В него се използват следните методики и за двете групи на основната извадка (експериментална ЕГ и контролна КГ):
 - методика № 1 – Анкетна карта за родители (*с допълнителната извадка*) и интервю за деца (с цялата основна извадка ЕГ+КГ)
 - методика № 2 – Тест „Любими дейности на детето въщи“;
 - методика № 3 Диагностичен тест “Приказни книжки;
 - методика № 4 – „Методът на вратите“ (проективен тест).
- 2) ***Формиращ етап на експеримента.*** В него се използват методиките:
 - методика № 5 - „Четири приказки игри“ – само за *експериментална група*
 - методика № 6 - Педагогическа ситуация с Камишибай (Приказка в картини) – само за *експериментална група*

3)Контролен етап на експеримента. Приложени са следните методики и за двете групи на основната извадка (*експериментална+контролна*):

- методика № 3 - диагностичен тест “Приказни книжки”.
- методика № 4 – „Методът на вратите“ (проективен тест).

Глава 3. АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

1 Анализ на резултатите от констатиращ етап на експеримента

В констатиращия етап бяха използвани: методика №1 : анкетна карта за родители и интервю за деца; методика №2: визуален тест „Любими дейности на детето въщи“; методика №3: тест “Приказни книжки” ; методика №4: проективен тест „Методът на вратите“.

Данните от педагогическия експеримент с методика № 1 показват, че взаимодействието на детето с книгата се осъществява „понякога“ и липсва изграден ежедневен навик за четене. Децата на възраст от 5-6 г. имат по-чест контакт с книгата, отколкото тези на 6-7г. Не е малък процентът на децата, на които не се чете у дома, особено които са на 6-7 г.

Разликата в отговорите на децата и родителите говори за известно неудобство на последните да споделят, че не четат често на децата си или въобще не го правят. Остава отворен въпросът доколко родителите намират за достатъчно отделеното за детето време спрямо останалата си ангажираност за деня. Съществува вероятност и за субективизъм относно разбирането за „достатъчно“ отделено време.

Отчита се балансиран интерес при вземането на участие в избора на книга от страна на децата и от двете възрастови групи. Този резултат е индикатор за позитивното отношение на детето към книгата, което търси контакт с нея. Мнението на родителите клони към редовно участие на децата в избора на книга.

Данните от активността на 5-6-годишните деца по време на четене показват вербална пасивност и в малка степен влизане в диалогичност с родителя. По-висока диалогична активност се наблюдава при децата на 6-7 г. Висок е процентът на децата, които си играят, докато слушат по време на четене. Това показва не особен интерес към книгата и литературното повествование, липса на концентрация. Мнението на родителите, обаче, е за наличие на диалогичност, вероятно защото разбират ползата от нея за по-активното и благоприятно развитие на детето.

Предпочитанието на 5-6-годишните деца в най-висока степен се отнася към панорамната триизмерна книга. Това бе очаквано, защото детските ролеви игри, свързани с

приказни герои и приказните театрални драматизации са особено атрактивни за децата в тази възраст, а панорамната книга се доближава до визията за сценично представяне на приказката като на театър. Друг фактор е, че 5-6 г. деца разпознават в триизмерната книга – играчката, която е по- атрактивна за тях ,спрямо децата от следващата възрастова група.

Най - предпочитана от 6-7-годишните деца е книгата с активности в нея, следвана от панорамната книга, а в най-малък процент е интересът към класическата книга с илюстрации. Тази класация е обективна поради факта, че на тази възраст децата вече имат много повече опит и желание за изява на своите компетенции чрез рисуване, лепене, сгъване и т.н.

Книгите, които родителите купуват, не съответстват на най-предпочитаните от децата на 5-6 г.. Най-често купувани са класически книги, на второ място - такива с активности в тях, и на последно място се нареждат триизмерните панорамни книги. Вероятно родителите също предпочитат триизмерните книги заради тяхната атрактивност, но те са три пъти по- скъпи спрямо класическия вариант на същата приказка. Ето защо считаме и икономическия фактор за определящ при избора на книга от страна на родителя. Все пак се отчита прираст в избора на образователни книги с активности при родителите на 6-7-годишните деца.

Предпочитаният начин от децата да научат нова приказка е интерактивният - филмчета, куклен театър, а четенето ѝ остава на трето място. Немалко от децата смятат всички начини за еднакво атрактивни. Повечето родители предпочитат да прочетат приказката на детето, на второ място - да го заведат на куклен театър, а на трето място са родителите, които нямат предпочитания.

Анкетното проучване с родителите показва необходимостта от нов подход към четенето на книги и тяхното визуално представяне с цел засилване на детския интерес към тях.

Данните от педагогическия експеримент с методика № 2 показват, че децата от 5 до 7- годишна възраст прекарват най – много от времето си у дома, гледайки телевизия, като в същото време извършват и други дейности, свързани с дигитални устройства. В повечето случаи вниманието им не е концентрирано в един единствен дигитален излъчвател на информация.

Телевизията представя информация по атрактивен и достъпен за децата начин, като приковава погледа на детето чрез звук и картина. Възприемането на информацията, обаче, става пасивно. Детето не осъществява задълбочена мисловна дейност за асимилирането ѝ, а тази информация му се поднася наготово. То я получава без вербална

комуникация и участие на въображението, присъщи за мисловния процес, който протича, когато детето усвоява информация от книгите.

Взаимодействието с компютъра и мобилния телефон също е много атрактивно за детето и има водещи позиции пред книгата. Тези средства включват освен звук и картина и тактилна дейност, извършвана от детето. Тя обаче е механична, защото обикновено игрите включват едни и същи повтарящи се операции, които детето трябва да извърши за постигане на даден резултат. Това отново предполага лесно усвояване на информация без задълбочен мисловен процес. Отново поради взаимодействието на детето с различни дигитални интерактивни източници по едно и също време, липсва устойчивостта на вниманието, която е необходим фактор при асимилирането на информация от книгите. Това става причина за нежелание от страна на детето да възприема информация чрез книжно тяло.

Във връзка с оптимистичните резултати за често взаимодействие на децата с книгите, получени чрез отговорите на родителите в проведената анкета от методика 1, от резултатите в методика 2 става ясно, че този оптимизъм не е основателен. Отговорите на децата може да се приемат като по-убедителни и обективни.

При изследването с методика № 3 (тест приказни книжки) се констатира определено ниво по критериите (К1, К2, К4)

Обобщените резултати показват как децата от 3-та и 4-та група на ДГ от КГ и ЕГ са се справили с трите задачи за съставяне на книжки чрез подреждане на карти от познати приказки, съпоставени по критерии и показатели.

К1: Творчески капацитет; Р1: Самостоятелна инициативност:

- 3-та група резултатите са добри (над 50% и за трите задачи)
- 4-та група резултатите са отлични (над 80 % от децата се справят и с трите задачи)

К1: Творчески капацитет; Р2: Създаване на цялостни визуални сюжетни композиции

- 3-та група – добро справяне със задача 1 задача 2 (над 50%) и слабо представяне със задача 3 (под 40%)
- 4-та група – много добро справяне и с трите задачи (над 65%)

К2: Способност за използване на минал опит; Р1/Р2/Р3: Свързаност с реални / фантазни с корени в реалността / напълно измислени образи

- 3-та група много добро справяне и с трите задачи (децата, които са разказали приказките от наредените карти точно по сюжета и с точните герои от първа и втора книжка са над 60%)
- 4-та група – отлично справяне и с трите задачи (над 90%)

К4: Отношение към книгата; Р2: Възприемане на книгата като важна за знанието

- 3-та група – изключително слабо представяне (под 10% са справитиле се деца)
- 4-та група – задоволително справяне (над 30%)

К4: Отношение към книгата; Р3: Възприемане на книгата като начин, средство за забавление

- 3-та група – отлично представяне (над 90% от децата са дали позитивни отговори)
- 4-та група – отлично представяне (над 90%)

Резултатите от методика № 4 (проективен тест) бяха отчетени по следните критерии и показатели: (К1- П2), (К2-П1,П2,П3) и (К3-П2), въз основа на наблюдението, както на разказаните от децата истории, така и от продуктивната им изобразителна дейност.

Резултати на децата от 3-та група и 4-та група , които трябваше да изберат една от шест врати - реална или фантазна.

Таблица № 3-11. Избор на децата от Експерименталната група (ЕГ)

	3-та подготвителна ЕГ	4-та подготвителна ЕГ
Врата на смелостта	3	7
Врата на апартамент	7	6
Врата на сладкарница	4	3
Врата на тайните	2	1
Врата на зоомагазин	7	3
Врата на вълшебствата	7	7
Избрани фантазни врати	12	15
Избрани врати от реалността	18	12
Общ брой деца	30	27

Таблица № 3-12. Избор на децата от Контролната група (КГ)

	3-та подготвителна КГ	4-та подготвителна КГ
Врата на смелостта	2	6
Врата на апартамент	12	5
Врата на сладкарница	4	5
Врата на тайните	2	1
Врата на зоомагазин	4	1

Врата на вълшебствата	3	5
Избрани фантазни врати	8	11
Избрани врати от реалността	20	11
Общ брой деца	28	22

Както се вижда от резултатите при децата от 3-а група и в двете групи (експериментална и контролна) по-голям е броят на децата, избрали врати от реалността. В 3-та ЕГ повече деца са избрали фантазни врати.

В четвърта подготвителна група при децата от ЕГ повече деца са избрали фантазни врати, а броят на децата от КГ, избрали фантазни и реални врати, е еднакъв.

След избора на врата децата получиха задача: **„Нарисувай какво се случва зад вратата!“** При 3-а група Процентът на справилите се с изобразителната дейност деца остава нисък, под 50% и за двете групи. При 4-а група резултатите показват, че децата от ЕГ показват по-ниски резултати в сравнение с КГ.

След изобразителната задача децата трябваше да разкажат историята, която са нарисували. Обобщено може да се твърди че няма съществени разлики между резултатите на КГ и ЕГ във всяка една възрастова група (3-та и 4-та подготвителна групи на ДГ).

2. Анализ на резултатите от формиращ етап на експеримента

При формиращия експеримент бе използвана методика № 5 (“Четири приказки – игри”) и Методика № 6 – (“Приказка в картини” с Камишибай)

При използването на методика № 5 - четенето на литературно произведение от книгите - игри в рамките на педагогическа ситуация бе ограничено до два алтернативни прочита. Отчетени бяха резултати по съответните показатели и критерии въз основа на наблюдението като метод за диагностика.

Въз основа на получените резултати бихме могли да формулираме следните ползи от формиращия етап при приложението на методика № 5:

1. Интегрирането на интерактивния подход на четене в условията на педагогическа ситуация по изобразително изкуство, недвусмислено спомага за успешното постигане на нейните цели и очаквани резултати.
2. Правилата при четене на интерактивен художествен текст се възприемат от детето като атрактивен начин за игра. Това прави книгата и художественото произведение особено привлекателно за него. Така без принуда детето успява:
 - да проявява внимание към това, което се чете;
 - да преценява ситуацията и да изказва личното си мнение;

- да влиза в комуникация - вербална или невербална.
- 3. Интерактивният подход при четене спомага детето да прояви по-голяма активност и в самодейността си, изразена в продуктивно художествена дейност, пряко свързана тематично с литературното произведение от книгата – игра.
- 4. Желанието на детето да прояви творчество е стимулирано не само от съдържанието и илюстрациите на художествения текст, а и от интерактивния начин на четене. Формирането на нови представи, преживявания, фантазии и нагласи чрез това четене спомага за проектирането на вътрешното познание и емоции на детето извън него-чрез личното му творчество.
- 5. Интерактивният прочит осигурява по-продължителен контакт на детето с литературното произведение отколкото при класическия му прочит. Така се стимулира и засилва интересът към книгата като източник на игри и забавление за детето.
- 6. На децата от 3-та ЕГ са необходими повече разяснения, за да участват адекватно в интерактивния прочит. Те посочват предпочитаната от тях алтернатива чрез даване на колективен отговор.
- 7. Книгите - игри са по-атрактивни и занимателни за децата в 4-та ЕГ, поради наличието на точни правила на игровия модел в интерактивното четене. Тези деца имат по-голям опит в игрите с правила, които са подходящи за предучилищната им възраст.
- 8. Изборът на децата от 3-та ЕГ в повечето случаи е импулсивен, по инерция, свързан с първата възможна от всички предложени алтернативи за развитие на сюжета, като преобладава колективният отговор. При децата от 4-та ЕГ, обаче, изборът на детето е едноличен, не е обвързан с колективното мнение, което показва, че то мисли по-активно и проявява самостоятелно въображение.

Резултатите от Методика № 6 – “Приказка в картини” с Камишибай от педагогическата ситуация „Приказка в картини“ бяха отчетени спрямо показатели и критерии въз основа на наблюдението като метод за диагностика, както и от продуктивната страна на тази методика.

Резултатите за 3-та група. Децата проявиха голям интерес към съдържанието на художествения текст от приказката “Червена приказка”, представен в стихотворна форма. Те задаваха въпроси относно думи, чието значение им бе непознато. След поставянето на изобразителната задача всички деца се включиха с охота в изпълнението ѝ.

Фиг. 3-2. Резултати по К1,П2 за 3-та група

От кръговата диаграма е видно че само 3% от децата са проявили слаба активност, а при останалите 97% от децата готовността и желанието за работа са големи.

Готовите рисунки бяха поставени в сцената Камишибай и с помощта на учителката всяка от рисунките бе интегрирана към текста на “Червената приказка”.

Фиг. 3-3 Резултати за 3-та група

От кръговата диаграма е видно, че децата са се справили успешно с проявата на въображение при създаване на рисунките си по приказката, с цел да изменят случващото се в нея, създавайки своя приказка. Децата, които са изменили развоя на приказката, включвайки допълнително познати герои от приказки или филми са 57%. Тези, нарисували герои, които са изцяло плод на въображението, са 10%. Децата, които се придържат дословно към сюжета и персонажите на приказката без изменение са 33%.

Резултатите за 4- та група

фиг. 3-4. Резултати по К1,П2 за 4-та група

Резултатите от кръговата диаграма отчитат висок процент на децата, които с желание са готови да изпълнят поставената им изобразителна задача. Само 4% от тях изпитват колебание и проявяват слаба активност.

Фиг. 3-5. Резултати за 4-та група

Процентът на децата, които са проявили въображение, за да създадат нов развой на приказката, като наричат различни герои и случки, е висок. Децата, включили герои, познати им от филми и приказки, са 52%, а тези, които са си измислили напълно фантазни образи, са 11%. Децата, които са изобразили с точност сюжета на приказката без изменение, са 37%.

Обобщение за резултатите получени с методика № 6 за формирания етап на експеримента. Децата и от двете възрастови групи 3-та и 4-та проявяват силен интерес към четенето на приказка, което е съчетано с очаквания към тях за по-нататъшни действия, свързани с чутия текст. Получените резултати за желанието и готовността на децата да се

изявят чрез продуктивната си дейност, създавайки нов прочит на приказката “Червена приказка“, са повече от задоволителни и за двете експериментални групи.

Сходни и с много малка процентна разлика са положителните резултати в двете експериментални групи по отношение на успешно създадени сюжетни композиции.

Анализът от рисунките на децата от двете експериментални групи показва, че децата имат развито въображение и сходства в изобразените решения, въпреки възрастовата разлика между тях. Отново с много малки процентни отклонения в двете групи са децата, които са се придържали към точния текст и не са проявили фантазия. Близки са и резултатите при децата, изменили сюжета на приказката с преобладаването на филмови герои, такива от книгите, както и напълно измислени.

Всички деца от 3-та и 4-та експериментална група намират за атрактивен и забавен начина на представяне на трансформираната от тях приказка чрез сцената на картинен театър Камишибай. Това по безспорен начин доказва нуждата и ползата от практики, свързани с ангажиране на детето и неговото внимание към художествения текст, които го правят деен и ангажиран с мнение участник. Чрез личното си творчество детето създава отношение към художественото повествование, като излиза от ролята на пасивен слушател и добива самочувствие да създаде своя история. В този смисъл Камишибай се явява още едно средство, провокиращо интерес към книгата и нейното създаване.

3. Анализ на резултатите от контролен етап на експеримента

1) Резултати от използването на методика № 3 (приказни книжки).

При децата от **3-а група** резултатите по отделните критерии са следните:

K1: Творчески капацитет; P1: Самостоятелна инициативност. От резултатите е видно, че с по-голямо желание е работила ЕГ.

K1: Творчески капацитет; P2: Създаване на цялостни визуални сюжетни композиции. Повече от 70% от децата са подредили правилно картите на първата книжка. Процентът на децата, които не са се справили със задачите натежава в КГ - 4%, 7% и 10,7% срещу 0%, 3% и 10% от ЕГ.

K2: Способност за използване на минал опит; P1/P2/P3: Свързаност с реални / фантазни с корени в реалността / напълно измислени образи По-точно са разказали трите приказки от трите задачи децата от ЕГ. В трите си разказа са включили и други познати образи по-голям процент сумарно децата от КГ.

K4: Отношение към книгата; P2: Възприемане на книгата като важна за знанието С тази задача по-добре се е справила КГ, като процентът на изказалите мнение по трите задачи е: 3,5%, 7,2% и 7,2%. Децата от ЕГ са се справили незадоволително - 0%, 3,3% и 0%.

К4: Отношение към книгата; P3: Възприемане на книгата като начин, средство за забавление. Като цяло децата и от двете групи намират заниманията за забавни и са проявили силен интерес към трите задачи: в ЕГ - 100%, 100%, 83,4, а в КГ - 100%, 96,5% и 86%.

Съпоставителен анализ между констатиращ и контролен етап на методика № 3 за 3-та група

Резултатите от методика № 3 “Приказни книжки” за 3-та група при изследването в контролен етап показват, че:

- 1) При децата и от двете групи - ЕГ и КГ, се наблюдават близки проценти, които варират с много малки разлики спрямо трите задачи от теста. В контролния етап се наблюдава, че интересът за създаване на приказни книжки се запазва в едни и същи граници и за двете групи.
- 2) В контролния етап децата се справят малко по-добре с визуалното подреждане на приказките от карти, спрямо констатиращия етап. Експерименталната група се справя малко по-добре от контролната група. Налице е визуална разпознаваемост на последователността в сюжета на приказката, но не и по отношение на разказа, който остава неточен.
- 3) Най – разпознаваеми за децата са приказките с герои – животни в сравнение с приказките с хора.

Както в констатиращия, така и в контролния етап децата не изказват мнение за поуката от приказката, което показва, че все още нямат изградена представа и отношение към ползите от приказките и четенето на книжки. Игровото създаване на книга продължава да е атрактивно за всички деца и в контролния етап.

При децата от **4-та група** се получиха следните резултати.

К1: Творчески капацитет; P1: Самостоятелна, инициативност. Децата от 4-та група са приели с желание поставените им задачи. Няма деца, които да са проявили нежелание за работа-

К1: Творчески капацитет; P2: Създаване на цялостни визуални сюжетни композиции. И в двете групи децата, които са подредили всички карти правилно, са висок процент - при първата задача - 88,8% от ЕГ и 90,9 от КГ; при втората задача - 88,8% от ЕГ и 95,4% от КГ; при третата - 66,6 % от ЕГ и 77% от КГ.

К2: Способност за използване на минал опит; P1/P2/P3: Свързаност с реални / фантазни с корени в реалността / напълно измислени образи. Всички деца от ЕГ и КГ на 100% са разказали точно първата и втората приказка. С третата приказка са се справили

88,9% от ЕГ, 7,4% са включили и други познати образи и само 3,7% /едно дете/- напълно измислени образи. 95% от КГ са разказали точно, а останалите 5% - с други познати образи.

К4: Отношение към книгата; Р2: Възприемане на книгата като важна за знанието. Изказалите мнение за поуките от приказките са по-малко от 63% и в двете групи - в ЕГ са 63%, 48% и 33,3%, а в КГ са 50%, 45,4% и 41%. В ЕГ са се затруднили 26%, 11% и 22%, а в КГ - 27%, 13,6% и 36%. Различен е процентът на тези, които не са се справили - в ЕГ - 11%, 41% и 44,4%; в КГ - 23%, 41% и 23%.

К4: Отношение към книгата; Р3: Възприемане на книгата като начин, средство за забавление. Децата от ЕГ са проявили силен интерес на 100%, а от КГ - 98% са намерили поставените задачи за забавни и интересни. Само 2% от КГ са проявили слаб интерес.

Съпоставителен анализ между констатиращ и контролен етап на методика № 3 за 4-та група.

Резултатите от методика №3 “Приказни книжки” за 4-та група показаха, че интересът към поставената задача за създаване на книжка се запазва стабилен и в контролния етап, както в констатиращия етап на експеримента. В контролния етап процентът на децата, проявили желание за работа относно първата задача, се е повишил. В контролния етап децата бележат прогрес спрямо констатиращия етап при подреждането на картите. Това се отчита при първите две задачи. Испиталите затруднение с третата задача са деца, които са избрали да подредят различна приказка от тази, която са избрали в констатиращия етап. Видно е, че децата прибързват в избора си при подреждането на картите, в сравнение с децата от 3-та група, където подреждането е по-старателно. Сумарно от трите задачи ЕГ се справя по-добре с подреждането на картите спрямо КГ в контролния етап.

Децата се справят много добре с разказа към подредените от карти приказки. В контролния етап при първите две задачи и двете групи са се справили отлично. Все пак отбелязваме, че, макар и малко, има деца, които са изпитали затруднение при нареждането на картите, но това не се оказва причина да не разкажат точно историята от приказката в контролния етап. В контролния етап се наблюдава прогрес в изказването на мнение за поуката от приказките и в двете групи - КГ и ЕГ, в сравнение с констатиращия етап. Увеличил се е и процентът на децата, които са се опитали да изкажат мнение. Сумарно от трите задачи ЕГ има минимален превес над КГ.

Синтез на получените резултати от 3-та и 4-та група за в методика № 3.

В резултат на горните наблюдения може да се каже, че при децата от 3-та и 4-та група, готовността и желанието за работа при изработването на книжка от карти с познат приказен сюжет под формата на игра в голяма степен зависи от:

- визуалното разпознаване на героите от приказката;
- запознатост със съдържанието на приказката;
- индивидуални игрови способности -наблюдателност, подреждане на картите, фина моторика - сръчност при нанизване на картите.

Децата и от двете възрастови групи - 3-та и 4-та, са най-добре запознати с приказки, които пресъздават сюжети с животни, а тези в които преобладават хора, са по-трудно разпознаваеми за тях. Въпреки, че приказките с човешки персонажи имат по –сложен сюжет от приказките с животни, децата би трябвало да ги разпознаят и подредят, но това се оказва трудна задача за повечето от тях, особено в 3-та група. В 4-та група децата се справят малко по-добре с разпознаването и разказването на приказките с хора, но с повече желание разказват отново приказките за животни.

За разлика от 3-та група, където децата представят визуално приказката по- добре, но обърват съдържанието при разказа ѝ, при децата от 4-та група се наблюдава обратното, защото визуалната подреденост на приказката е по-често неточна, за разлика от разказа, който следва сюжета на историята. Това произлиза от увереността на децата, че знаят коя е приказката и бързат при нареждането на картите. Това води до неточности. При децата от 3-та група има по-задълбочен размисъл при избора на всяка карта.

Въпреки, че приказките с животни са по-предпочитани при по-малките деца, при тези от 4-та група също се наблюдава по - добра запознатост с тях. Това, не съответства на първоначалните ни очаквания , че децата от четвърта група ще проявят по-голям интерес и по - добра запознатост към приказките с хора.

Децата от 3-та група все още не могат да осмислят значимостта на посланията, които приказките носят. Те не могат да извлекат поука от съответната приказка, а приемат сюжета ѝ просто като интересен, забавен или безинтересен, скучен. Това безспорно доказва, че децата в 3-та група не могат да осмислят значимостта на книгата и ползите от нея в пълнота.

При децата от 4-та група се отчита прогрес в даването на мнение и оценка за поуката от приказките. Адекватните отговори за поуката от избраната приказка не са много, но има значителен процент деца, които се опитват да измислят отговор и да изкажат мнение. Тази положителна тенденция ни дава причина да смятаме, че в една ранна училищна възраст децата ще изразяват своето отношение към приказките в книгите и те няма да са само източник на забавление. Игровите методи за създаване на книга от децата

представяват голям интерес, особено когато децата познават добре приказките. Когато, обаче, изпитват колебание за даден сюжет, се наблюдава по – малко желание и понижаване на игровата активност.

2) Резултати от използването на методика № 4 - проективен тест “Методът на вратите”

Резултатите от проективния тест бяха отчетени по следните критерии и показатели (К1- П2), (К2-П1,П2,П3) и (К3-П2) въз основа на наблюдението, както на разказаните от децата истории, така и от продуктивната им дейност.

Резултати 3-та група

Резултатите при изобразителната задача показват, че и при двете групи - ЕГ и КГ, по-голямата част от децата - над 50%, са се справили успешно с нея. Положителният резултат е в полза на КГ. Децата, изпитали затруднение, са 43% за ЕГ и 32 % за КГ, а 3% са децата от ЕГ, които не са се справили. Резултатът отново е в полза на КГ, където няма не справили се деца.

След изобразителната задача, децата трябваше да разкажат историята, която са нарисували. Резултатите отчитат, че над 50 % от децата са се справили с разказването на история към рисунката си. По-добри са резултатите при КГ с 64% , а при ЕГ този процент и 57. Децата, изпитали затруднение в ЕГ са 40%, а за КГ 32%. При децата от ЕГ, които не са се справили с изобразителната задача процентът е 3. Същите тези деца, не са успели да разкажат история към рисунката си. При КГ се наблюдава, че въпреки добрите резултати при изобразителната дейност, в последствие 4% от децата не са успели да разкажат история към рисунката си.

Съпоставителен анализ между констатиращ и контролен етап на резултатите в 3-та група за методика № 4

Резултатите при 3-та ЕГ показват, че както за констатиращ, така и за контролен етап броят на децата, избрали фантазни спрямо реалистични врати, се запазва един и същ. Избралите фантазни врати са 12, а избралите реалистични врати 18 и в двата етапа.

Децата от 3-та ЕГ и 3-та КГ, които не са се справили с изобразителната задача в констатиращ етап логично не са успели да разкажат почти нищо. Процентът на тези деца е висок и за двете групи, но КГ е показала по-добър резултат от ЕГ. Рисунките на тези деца се ограничават до изобразяването на врата, която наподобява тази от шаблона, който им е предоставен, а разказаната история към тези рисунки е напълно реалистична.

Въпреки, че децата от ЕГ, избрали фантазни врати, са повече от тези в КГ резултатите показват, че критерият избор на фантазна врата не гарантира, че детето ще прояви фантазия в рисунката или разказа си към нея. Това е видно от съпоставянето на

резултатите от кръговите диаграми на ЕГ и КГ, където при част от децата и от двете групи, но в по-голяма степен при КГ, изобразеното, както и разказа са от реалния живот, въпреки избраната фантазна врата. Това наблюдение бе отчетено само за констатиращия етап. В контролния етап, както при ЕГ, така и при КГ това несъответствие вече не се наблюдава. Нарисуваното от децата вече отговаря напълно жанрово на избраната врата, както и разказаната история е фантазна или реалистична спрямо избраната врата. Така в контролния етап ЕГ се справя по-успешно в проявата на фантазия спрямо КГ. В контролния етап се отчитат и много по-добри резултати в изобразителните възможности на децата, които много по-успешно се справят с рисуването спрямо констатиращия етап и в двете групи - ЕГ и КГ. Привидно КГ продължава да отчита по-добри резултати в изобразителната задача, защото няма деца, които да не са се справили с нея в контролния етап за сметка на ЕГ, където се наблюдават 3 % от децата, които не са се справили. Този по-нисък резултат при ЕГ обаче е недействителен. Това е така, защото е видно, че тези 3% от децата се запазват и по отношение на несправилите се с разказването на история. Така ЕГ отчита по-добри резултати спрямо общата картина, защото в контролния етап при ЕГ се наблюдава повишаване на разказаните истории с фантазни образи, за сметка на КГ, в която те са по-малко.

В контролния етап се вижда, че за разлика от констатиращия етап процентът на децата, които са се справили с изобразителната задача е много по-голям, както за ЕГ, така и за КГ. Справянето с рисуването респективно се отразява и на по-високия процент справили се деца с разказването на история към изобразеното. ЕГ показва сериозен напредък в това отношение спрямо констатиращия етап. В контролния етап ЕГ не само показва ръст, но и превъзхожда КГ, защото в разказаните от децата истории присъстват повече фантастични герои. **Това показва, че, въпреки идентичния брой на фантазни спрямо реалистични врати в двата етапа на изследването се наблюдава положителен резултат в проявата на фантазното мислене при ЕГ.**

В заключение може да се направи изводът, че след проведения формиращ етап при ЕГ при децата от 3-а подготвителна група са настъпили промени в полза на развитие на въображението. То се забелязва, обаче, при повечето от децата, които в констатиращия етап са избрали фантазни врати. Това показва, че прогрес в проявата на въображение е настъпил при същите тези деца, които са имали потенциала да проявят фантазия. За да бъде провокирано и формирано фантазното мислене у децата, е необходимо системно занимание с тях. Формирането на фантазно мислене е сложен и дълъг процес. Изисква се включването, както на педагозите в детската градина чрез различни стимули, така и паралелното активно участие на родителите в този процес. Един от задължителните

стимули се явява четенето на приказки. Резултатите показват, че изобразителните способности на децата - по-лоши или по-добри, не винаги определят богатството на историите, които децата разказват- фантазни или не. Изобразителната дейност със сигурност допринася за по-лесното измисляне и разказване на истории от децата.

Резултати на 4-та група

При сравнение на резултатите на двете групи ЕГ и КГ е видно, че всички деца са се справили успешно с изобразителната задача. Децата от ЕГ, които са се справили с разказването на история, провокирана от собствената им продуктивната дейност, е с висок процент - 93% .Само 7% са изпитали затруднение. Процентът на справилите се деца от КГ също е висок- 71%, 24 % от децата са изпитали затруднение, а 5 % не са се справили.

Съпоставителен анализ между констатиращ и контролен етап на методика № 4 в 4-та група

Броят на децата в ЕГ, избрали фантазни врати в констатиращия етап, са повече от броя на децата в КГ. Избрали фантазни врати деца от ЕГ, са 15 на брой, а избрали реалистични - 12 на брой. В КГ изборът на фантазни и реалистични врати е равен -11 броя фантазни и 11 броя реалистични. В контролния етап ЕГ е избрала 14 фантазни врати и 13 реалистични, а контролната група - 8 фантазни врати и 14 реалистични. Така децата от ЕГ отчитат превес над КГ в избора си на фантазни врати.

В констатиращия етап децата от ЕГ са се справили далеч по – неубедително със създаването на визуална композиция за сметка на КГ, която показва по-добри резултати, защото са очевидни и по-добрите изобразителни способности на децата. Видно е обаче, че в констатиращ етап ЕГ се представя по-убедително със значително присъствие на фантазни герои, имащи корени в реалността, в разказаното по рисунките, а също не малък е процентът на напълно измислените от децата персонажи. При КГ се наблюдава значителен превес на напълно реалистични герои и сюжети, но присъства и не малък процент на напълно измислени от децата герои. Все пак по отношение на фантазните герои ЕГ се справя значително по-добре от КГ в констатиращия етап.

От резултатите се вижда, че КГ е подобрила своите изобразителни способности и се е изравнила като резултат с ЕГ, като в контролния етап и двете групи са се справили успешно с изобразителната задача - на 100%. Затвърждава се наблюдението, че децата, които избират фантазни врати в констатиращия етап, избират такива и в контролния. Това е така и при децата, избрали реалистични врати. Малко са тези, които са сменили фантастични за реалистични врати и обратното и за двете групи. Ако в констатиращия етап се наблюдава, че децата разказват повече собствени измислени истории, то в контролния

етап историите и изобразеното на рисунките с фантазен сюжет е инспирирано от филми или приказни герои от книгите. Това се наблюдава и при двете групи в контролния етап. И в този етап, както в констатиращия, се наблюдава превес на ЕГ във фантазните герои, имащи корени в реалността спрямо КГ, където реалистичните образи са повече. И при двете групи напълно липсват истории, в които се наблюдават напълно измислени фантазни герои от децата, които бяха регистрирани в констатиращия етап.

Обобщение за резултатите от методика № 4 в контролен етап. В заключение може да се каже, че децата от трета група, въпреки своите по-слаби изобразителни способности, разказват истории, в които присъстват герои, напълно измислени от тяхната фантазия. При децата от 4-та група преобладават фантазни герои, които се срещат във филмите, и често рисунките им пресъздават образи и сцени от тях.

Общото впечатление от представянето на ЕГ и КГ по методиките в контролен етап е, че постигнатите резултати при двете групи са близки. Въпреки, че ЕГ е била подложена на формиращ етап от експеримента, както при ЕГ, така и при КГ е протекъл обучителен процес през годината по утвърдените програмни системи в ДГ.

Глава 4. ИЗВОДИ И НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИ ПРИНОСИ

1. Изводи

Изводите, до които се достигна в резултат на емпиричното изследване са следните:

1. Правилата при четене на интерактивен художествен текст се възприемат от детето като атрактивен начин за игра. Това прави книгата и художественото произведение особено привлекателни за него. Без принуда детето успява:
 - да проявява внимание към това, което се чете;
 - да преценява ситуациите и да изказва личното си мнение;
 - да влиза в комуникация - вербална или невербална.
2. Интерактивният подход при четене спомага да се формират нови представи, преживявания, фантазии и нагласи, като проектира вътрешното познание и емоции на детето извън него- чрез личното му творчество, пряко свързано тематично с литературното произведение от книгата – игра.
3. Интерактивният прочит осигурява по-продължителен контакт на детето с литературното произведение, отколкото при класическия му прочит. Така се стимулира и засилва интересът към книгата като източник на игри и забавление за детето.

4. Четенето с алтернативен край събужда интереса на децата, повишава концентрацията на вниманието им , провокира комуникация и желание за творческа дейност. Интерактивното четене стимулира по - активно развитието на фантазията на децата.
5. Резултатите от педагогическия експеримент показват възможността за засилване на интереса към книгата чрез интегрирането на интерактивното четене към педагогическите ситуации в детската градина.

2. Приноси

Теоретични и методологични приноси

Настоящият докторат е свързан с една наболяла съвременна тематика- все по - заниженият интерес към книгата и последиците от това при децата от 5 до 7 г. Възрастово са диференцирани предпочитанията и нагласите на децата към определен вид книги - класически с илюстрации, книги с активности в тях и панорамни книги. Потърсени са причинно- следствените връзки за загубата на този интерес и е предложен Модел за създаване на интерес към книгата чрез интерактивно пресъздаване и интерпретация на художествен текст от книги- игри.

Създадени са 4 авторски книги- игри с цел провеждане на експеримента във формирация му етап - „**Миши работи по Коледа**“, „ **Баба Марта мецана**“, „**Бел и дъгата**“, „**Полин в света на изкуството**“, които са предназначени за ОН- ИИ.

Целта на проведеното изследване бе не само да установи предпочитанията и нагласите на съвременните деца за възприемане на информация, но и да провокира интереса им към книгите чрез методиката на интерактивното четене. Използваните методики в изследването доказаха, че този вид четене е атрактивен за децата, провокиращ тяхното мислене, фантазия и самодейност - чрез личното им творчество.

Предложеният Модел може да провокира авторите да създават и книги с приказки - игри, като интерпретират класическите приказки, широко застъпени в програмните системи за детските градини.

Приложни приноси

Резултатите от формирация етап на експеримента, заложен в дисертацията, показват, че приказките - игри може успешно да се внедрят в практиката на учителите в детската градина. Моделът за създаване на интерес към книгата чрез интерактивно пресъздаване и интерпретация на художествен текст от книгите- игри представлява система от обосновани стъпки, които могат да бъдат стандартизирани и внедрени в практиката. Този модел може да се използва като подход за стимулиране на творческото мислене и

креативността и в други сфери на обучението в предучилищна възраст, различни от темата на настоящата дисертация. Той може да бъде успешен за реализирането на педагогически ситуации към различни образователни направления на програмните системи.

III. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ НА ДОКТОРАНТА

Вутова, В. Камишибай като интерактивно средство за пресъздаване на художествен текст в предучилищна възраст, Доклади на Международна научна конференция „Нови концепции и перспективи за развитие на предучилищното възпитание след 2015г.“ Десета научно - практическа конференция „Водим бъдещето за ръка“ Велико Търново, 12-14 юни 2017, Великотърновски университет „Св.Св. Кирил и Методий“, педагогически факултет

Вутова, В. Диагностично проучване на мненията и нагласите на съвременните деца в предучилищна възраст и техните родители към книгите Доклади на Международна научна конференция „Педагогическо образование - традиции и съвременност“, Велико Търново, 16-17 ноември 2018г. Великотърновски университет „Св.Св. Кирил и Методий“, педагогически факултет

Вутова, В. Взаимодействие на децата от предучилищна възраст с книгата и другите източници на информация, Доклади на Научно -практическа конференция „Предизвикателствата на съвременното и качеството на образование“, Шумен, 26-28 септември 2019г. Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“